

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ד

משנה

אדם המקריב קרבן בבית המקדש, אסור בעשיית מלאכה כל אותו היום. ולכן בערב פסח, שכל אדם מישראל חייב להקריב קרבן פסח, אסורים הכל בעשיית מלאכה. אמנם, כיון שאי אפשר להקריב את קרבן הפסח אלא מחצות היום והלאה, אף איסור המלאכה אינו אלא מחצות היום והלאה, ומשנתנו מבארת שדין עשיית מלאכה בערב פסח עד חצות היום, תלוי במנהג המקום:

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות היום, עושין - רשאים לעשות, ומקום שנהגו שלא לעשות, כדי שלא ישכח האדם לבער את חמצו, ולשחוט את פסחו, ולהכין מצות ללילה, אין עושין - אסור לכל אדם לעשות מלאכה במקום זה. אדם ההולך ממקום שעושין בו מלאכה למקום שאין עושין, או שהלך ממקום שאין עושין, למקום שעושין, נותנין עליו חמרי מקום שיצא משם, וחמרי מקום שהלך לשם, ולכן בשני האופנים אסור לו לעשות מלאכה.

מוסיפה המשנה ומבארת מדוע הבא ממקום שאין עושים בו מלאכה רשאי לנהוג כמנהג המקום שיצא משם, ואף שאמרו חכמים בדרך כלל אל ישנה ממנהג המקום, לא אמרו כן אלא בפני המחלוקת, אבל היוצא ממקום שאין עושים בו מלאכה למקום שעושים בו מלאכה, לא יגרום מחלוקת כשלא יעשה מלאכה, כיון שיסברו האנשים שמחמת טעם אחר הוא בטל ממלאכה, שהרי יש בני אדם רבים שאין להם מלאכה לעשות.

גמרא

שנינו במשנה, 'מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות' וכו', ומכך שיש תוקף למנהג שלא לעשות מלאכה לפני חצות, מוכח שלאחר חצות יש איסור גמור בכל מקום לעשות מלאכה, שהרי לולא זאת לא היה המנהג מחייב כלל [כשם שאם היו נוהגים להתבטל ממלאכה באחד מימות החול, לא היה זה מנהג המחייב], ואם כן קשה, מאי איריא דתני - מדוע נקטה המשנה דווקא 'ערבי פסחים', הרי יכלה לנקוט אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי - שגם בהם יש איסור עשיית מלאכה בחלק מהיום [וממילא אם ינהגו איסור בכל היום, יחייב המנהג את כל בני המקום]. ומוכיחה הגמרא שיש איסור עשיית מלאכה בערב שבת, דתניא בברייתא, כל העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים, מן המנחה ולמעלה - מזמן מנחה קטנה והלאה, והיינו לאחר תשע שעות זמניות שביום, אינו רואה מאותו ממון שהרויח סימן ברכה לעולם, והבינה הגמרא שזהו מחמת שהדבר אסור.

מתרצת הגמרא, ה"ת - שם, בערבי שבתות וימים טובים, מן המנחה ולמעלה הוא דאסור, אבל פסח למנחה, שרי - מותר לעשות מלאכה, אף שכבר עבר חצות היום [שהוא מיד בסוף שעה שישית], ה"ת - אבל כאן, בערב פסח, מחצות היום אסור לעשות מלאכה. תירוץ נוסף: אי נמי - עוד יש לחלק, ה"ת - שם, בערבי שבתות וימים טובים, סימן ברכה הוא דאינו רואה - אמרו חכמים רק שאינו רואה סימן ברכה בממון שירוויח באותו זמן, ה"ת שמויתי לא משמתינן ליה - אבל אין בית דין מנדים אותו, כיון שאין זה איסור ממש, אבל ה"ת - כאן, העושה מלאכה בערב פסח אחר חצות, שמויתי נמי משמתינן ליה - אף מנדים אותו על כך, כיון שזהו איסור גמור.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תניא בברייתא, העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה - מזמן מנחה קטנה והלאה, ובמוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים [קודם שיסיימו הציבור

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ד

תפילת ערבית], ובכל מקום שיש בו נדנוד עבירה, ומבאר הגמרא שלשון זו של הברייתא באה לאתווי - [לרבות] תענית צבור, אינו רוצה סימן ברכה לעולם מאותו ממון שירויח בזמנים אלו.

רבא רמי - הקשה סתירה לכאורה בין שני פסוקים, בתיב (תהלים קח ה) 'כי גדול מעל שמים חסדך', ובתיב בפסוק אחר (שם נו א) 'כי גדול עד שמים חסדך', הא כיצד - איך ניתן ליישב את שני הפסוקים, האם חסד ה' גדול 'עד שמים' או 'מעל שמים', ותירץ רבא, באן - הפסוק האומר שחסד ה' גדול 'מעל שמים' נאמר לבני אדם העושים את התורה והמצוות לשמה, מחמת אהבת ה', שיעשה ה' עבורם ניסים שמחוץ לדרכי הטבע, וזהו 'מעל שמים', ובאן לעושים שלא לשמה, ושכרם הוא בגדרי הטבע, ועליהם נאמר 'עד שמים'. והטעם שיש שכר אף לעושים שלא לשמה הוא בדבריו דרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה, אמר רב, לעולם יעסק אדם בתורה ובמצוות, ואפילו אם עושה כן שלא לשמה, שמתוך שמקיימם בתחילה שלא לשמה, בא לבסוף לידי עשייתם לשמה.

בני העיר פישן, נהגו שלא חזו אולי מצור לצדן במעלי שבתא - היו נוהגים שלא ללכת מהעיר צור לעיר צידון, ששם היה יום השוק ביום שישי, הגם שהיו המקומות סמוכים זה לזה, כדי שלא יתבטלו מהכנת צרכי שבת. לאחר שמתו בני אותו דור שהנהיגו כן, אתו בנייהו לקמיה דרבי יוחנן - באו בניהם לפני רבי יוחנן, ואמרו ליה, אבהתינן הרי אפשר להו דלא למייתי - אבותינו היו יכולים להמנע מלבא מצור לצידון בערב שבת, מחמת שהיו עשירים, ולא אתו - ואכן לא היו הולכים, אכן לא אפשר לן - אנו איננו יכולים להמנע מכך, מאי - מה דיננו, האם רשאים אנו לשנות ממנהג אבותינו בענין זה. אמר להו - השיב להם רבי יוחנן, בבר קבלו עליהן אבותיכם דבר זה, ובתיב (משלי א ח) 'שמע בני מוסר אביך ואל תפוש תורת אמוך', ואף אתם חייבים בדבר זה, ואינכם רשאים לשנותו.

הגמרא דנה עתה בענין עשיית דבר המותר מצד עצמו, בפני בני אדם שנוהגים בו איסור: תניא בברייתא, דברים המתירין, ואחרים נהגו בהן אסור, אי אתה רשאי להתירן בפניהם. אמר רב חסדא, דין זה נאמר בכותאי - בכותים, שאינם בקיאים בהלכות, מאי טעמא - ומדוע אסרו להתיר בפניהם דבר שהם נהגו בו איסור, מושום דמסריהו ומדמו מילתא למילתא - כיון שהם מזלזלים במצוות ומדמים דבר לדבר, ואם יתירו להם דבר שהם חשבו שהוא אסור, אתו למישרי אסורא - יבואו להקל יותר ולהתיר איסורים ממש.

מוסיפה הגמרא, ולא כותאי בלחוד הוא דאסיר למישרי להו - ודין זה לא נאמר בדווקא על כותים, שאסור להתיר בפניהם דבר שהם נהגו בו איסור, אלא כל מקום שהאנשים בו אינן בני תורה, ועשויים לזלזל ולהתיר אף דברים אסורים, אין להתיר בפניהם דבר שנהגו בו איסור, אף אם דבר זה מותר מצד עצמו. ומוכיחה זאת הגמרא, דתניא בברייתא, רוחצין שני אחים באחד [יחד], ואין חוששים שמתוך שהם מצויים יחד תמיד, ורואים עתה זה את זה ערומים, יבואו לאחר זמן לידי עבירה, ואין רוחצין שני אחים באחד במקום ששמו כבול, שכך היו נוהגים שם, ומעשה ביהודה והלל, בניו של רבן גמליאל, שרחצו שניהם באחד בכבול, ולעזה עליהם כל המדינה - דיברו עליהם כל בני המקום, ואמרו, מימינו לא ראינו שיעשו כן, ונשמט חלל ויצא לבית החיצון, ולא רצה לומר להם מתירין אתם, כיון שלא היו בני תורה. ומוכיחה הגמרא שמעיקר הדין מותר לשני אחים לרחוץ יחד, דתניא בברייתא, עם הכל אדם רוחץ, חוץ מאביו, שמתוך שרואה ערוותו ונותן ליבו שמשם יצא בא לידי הרהור עבירה, ורחמיו, שנותן בלבו שמשם יצאה אשתו, ובעל אחותו, שאף בזה יש

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ד

משום הרהור. רבי יהודה מתיר באביו, אם צריך הוא לשימושו של בנו, מפני כבוד אביו. ונתא - וכעין זה שנינו בברייתא, תלמיד לא ירחיק עם רבו, ואם רבו צריך לו שישמשנו במרחץ, מתר. הר"ף מביא עתה את סוגיית הירושלמי בענין זה: שנינו בירושלמי (ה"ח), רבי אלעזר ברבי בון אומר, כל דבר שהשואל אינו יודע בו שהוא מתר, וטועה בו באסור - סבור הוא שהדבר אסור, ונשא - ושואל הוא את החכם בדינו, אף שאינו בן תורה, מתירין לו, כיון שמנהג בטעות אינו נחשב מנהג (קדש העדה), ואין חוששים שיטעה ויתיר דברים אחרים, כיון שנשאל על הדבר מעצמו והרגיש בטעותו, ומלמדים אותו את כל פרטי האיסור וההיתר בנידון זה [ומה שאמרו שאין להתיר איסור לאנשים שאינם בני תורה, היינו כשאננם שואלים מעצמם, אבל כששואלים מעצמם, מותר]. וכל דבר שהאדם יודע בו שהוא מתר, ונהג בו באסור מחמת גדר וסייג שעשה להחמיר על עצמו, ונשא עליו, אין מתירין לו.

מביא הר"ף את המשך דברי הירושלמי: כל הדברים תלו אותן במנהג, נשיא דנהגן דלא למעבד עובדא פריש ירחא - נשים שנהגו שלא לעשות מלאכה בראש חדש, הרי זה מנהג. ודלא למעבד באפוקי שבתא עד דתתפני סדרא - וכן אם נהגו שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת עד שיסיימו את תפילת ערבית, הרי זה מנהג. ובשני ובחמישי עד דתתפני תעניתא - וכן אם נהגו שלא לעשות מלאכה בימים שני וחמישי שמתענים בהם על עצירת הגשמים [כמבואר במסכת תענית], עד סוף התענית, הרי זה מנהג.

⚡

הר"ף מביא את המשך סוגיית הגמרא כאן, בענין מנהגים: פי אתא - כאשר בא רבה בר רב הונא מארץ ישראל לבבל, אבל דאיתרא. ומבאר הר"ף, פרוש, שני מקומות הן בחלב שעל גבי חקבה, אחד בקשת, ואחד ביתר. אותו חלב שעל הקשת, אסור באכילה, ואילו החלב שעל היתר, מעיקר הדין הוא מותר, אך איבא מאן דנהג ביה אסורא - יש שנהגו בו איסור, ואיבא מאן דנהג ביה היתרא - ויש שנהגו בו היתר, ובבבלי נהגו בו אסור, וכי אתא רבה בר רב הונא מארץ ישראל לבבלי, אבל חלב דאיתרא, במנהג מקומי. עול לגביה - נכנסו אליו רב אריא ורבה בר חנין בשעה שהיה אוכל את החלב, כיון דחזנהו - כאשר ראה אותם, בפניה - כיסה את אותו חלב, כדי שלא יראו שהוא אוכלו. אתו [באון] ואמרו ליה לאבוקה [דשמואל], שכך נהג רבה בר בר חנה. אמר להו, שוינכו פכותאי - נהג בכס רבה בר בר חנה כפי שיש לנהוג עם כותים, שלא לנהוג בפניהם היתר בדבר שהם נהגו בו איסור, מאחר ואינם מוחזקים אצלו כבני תורה, ולכן כיסה את החלב שלא תראו שהוא נוהג לאוכלו.

תמהה הגמרא, ורבה בר רב הונא עצמו, כיצד אכל את החלב, לית ליה - וכי אינו סובר את האמור במשנתנו, שההולך ממקום למקום נותנין עליו גם חמרי מקום שיצא משם וגם חמרי מקום שהלך לשם, ואם כן היה לו לנהוג איסור באכילת החלב הזה, כמנהג בבל, שהגיע לשם. מתרצת הגמרא, אמר אביי, חני מילי - דין זה, שצריך אדם לנהוג גם כמקום שהלך לשם, היינו כשהלך מעיר אחת שבבבלי לעיר אחרת שבבבלי, ומעיר אחת שבארץ ישראל לעיר אחרת שבארץ ישראל, אי נמי - וכן אם הלך מבבלי לארץ ישראל, שבכל המקומות הללו יש חשש למחלוקת אם לא ינהג כמנהג בני המקום שהלך לשם, ולכן צריך הוא להחמיר גם כמנהג אותו המקום. אבל אדם שבא מארץ ישראל לבבלי, כיון דאנן פייפינן להו - מאחר ואנו, בני בבל, כפופים לבני ארץ ישראל, ששם נוהגת הסמיכה, ואילו בני בבל אינם סמוכים, עבדינן פוותיהו - רשאים בני ארץ ישראל לנהוג בבבל כפי מנהגם, ואין בכך חשש מחלוקת. ולכן היה רבה בר בר חנה רשאי לנהוג כמנהג ארץ ישראל, אף כשבא לבבל.

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ד

אומרת הגמרא תירוצ נוסף: רב אשי אמר, אפילו תימא - יכול אתה לומר שאסור לשנות אפילו כשבא האדם מארץ ישראל לבבל, אבל הני מילי - דין זה הוא רק היכי - באופן שאין דעתו לחזור למקומו, ולכן עליו לנהוג כמנהג המקום שהלך לשם, ואילו רבה בר רב הונא דעתו לחזור תהא, ולכן היה רשאי לנהוג היתר באכילת חלב, והיתר זה שייך בכל אדם ההולך ממקום למקום.

פוסק הר"ף את ההלכה: וקיימא לן - ואנו פוסקים הלכה כרב אשי, דהנה בתרא - שהוא היה אמורא מאוחר יותר, וההלכה כדעת האמוראים המאוחרים יותר, ולכן כל אדם העתיד לחזור למקומו הראשון, אינו צריך לנהוג כחומרי המקום שבא לשם, אלא רשאי לנהוג לקולא כפי המקום שיצא ממנו.

❧

רב נתן אסיא [-הרופא], אתא מבי רב לפומבדיתא ביום טוב שני דעצרת - בא מבית מדרשו של רב, שהיה בנהרדעא, לעיר פומבדיתא, ביום טוב שני של שבועות, ואף שהיה המרחק ביניהם גדול יותר מתחום שבת, שמעתי - נידה אותו רב יוסף. איבא דאמרי - ויש אומרים, נגדיה - שהלקה אותו רב יוסף, ולפי גירסא זו, אמר ליה אבבי, ולישמעתיא מר שמואי - היה לך לנדותו, דהא רב ושמואל דאמרי תרוייהו - שהרי רב ושמואל אמרו שניהם מימרא זו, מנדין על שני ימים טובים של גלויות - מנדים את המחלל יום טוב שני של גלויות. אמר ליה רב יוסף, הני מילי בשאר אינשי - דין זה, שמנדים על כך, הוא רק בסתם בני אדם, אבל הכא צורבא מרבנן הוא - אבל כאן זהו תלמיד חכם, דטבא ליה עבדי ליה - ולכן עשיתי לו דבר עדיף, שהלקיתי אותו, והראיה לכך שעונש המלקות קל מעונש הנדוי, דבמערכא - שהרי בארץ ישראל, מננו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מננו אשמעתא, ומבאר הר"ף, פרוש, כאשר עשה תלמיד חכם דבר המצרים מלקות או נדוי, 'מננו אנגידא', מתקבצין בני הישיבה אצל הרב, ואין מלקין אותו עד שישכמו בולם להלקותו. ולא מננו אשמעתא, אלא מנדים אותו אף ללא הסכמת כולם, משום דאין משמתיין אלא על דבר חמור שעשה אותו אדם, ובדבר חמור אין חולקין בבור לרב, אלא משמתיין אותו מיד. לפיכך השמעתא חמורה יותר מן המלקות, וכיון שרב נתן אסיא היה תלמיד חכם, הענישו רב יוסף בעונש קל, של מלקות. וגרסינן במסכת מועד קטן בפרק ואלו מגלחין (יז), מאי - מה פירוש המילה 'שמעתא', אמר רב, שם מיתה, כלומר, שהעניש בה סופו למות מחמת כן.

❧

משנה

משנתנו ממשיכה בהבאת מנהגים שנהגו במקומות מסוימים: מקום שנהגו [לאחר שנחרב בית המקדש] לאכול בשר חולין צלי בלילי פסחים, אוכלין, ואין בכך איסור. מקום שנהגו שלא לאכול, מחשש שייראה כאילו זהו קרבן פסח, ואוכלו חוץ לירושלים, אין אוכלין - אסור לאכול בשר צלוי. מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי [-בערב] יום הכפורים, מדליקין - צריכים להדליק. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין - אסור להדליק, ובגמרא יבואר מה הטעם של מנהגים אלו. ובכל המקומות מדליקין נרות בערב יום הכפורים בבתי כנסיות, ובבתי מדרשות, ובמבואות האפלים, ועל גבי החולים.

❧

גמרא

שנינו במשנה, 'מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים' וכו'. הגמרא מביאה דינים נוספים הדומים לענין זה: אמר רב יהודה, אמר שמואל, אסור לאדם שיאמר 'בשר זה לפסח הוא', מפני שנראה כמקדיש בהמתו בחוצה

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ד

לְאָרְיָן, כיון ש'פסח' הוא כינוי לקרבן הפסח, ואף שהבהמה כבר שחוטה, יחשבו שהקדישה מחיים לשם קרבן, ואסור להקדיש קדשים בחוץ לארץ, ועוד, שגִּרְאָה בְּאוֹכֵל קֶדְשִׁים בְּחוּץ.

אָמַר רַב פִּיפֵּא, דין זה הוא דִּוְקָא בַּפֶּשֶׁר, שניתן לטעות ולחשוב שהוא קרבן, אֲכָל חֵיטִי וּשְׁעָרִי - חיטים ושעורים, לא - אין איסור לומר שהם 'לפסח', ואין חשש שיחשבו שכוונתו למוכרם ולקנות בדמיהם קרבן פסח, דְּעֵבִידֵי אֵינְשֵׁי דְּמִנְטְרֵי לְפִסְחָא - כיון שדרך בני אדם לשמור חטים ושעורים לפסח, וכך מתפרשת גם כוונתו בלב השומעים.

מביאה הגמרא דין נוסף כעין המבואר במשנתנו: וְגַדִּי מְקַלֵּם - גדי הצלוי כולו יחד, ראשו עם כרעיו וקרבו, כדרך שצולים את קרבן הפסח, אָף עַל גַּב דְּלֹא פְּרִישׁ וְאָמַר זֶה לְפִסְחָא - אף אם לא פירש ואמר שיהא זה 'לפסח', אף על פי כן אסור לאוכלו בליל פסח, דִּתְנִינָא בְּבֵרִיתָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, תּוֹדוֹם אִישׁ רוֹמִי, הִנְהִיג אֶת בְּנֵי רוֹמִי לְאֹכֹל גְּדִיִּים מְקַלְסִים בְּלִילֵי פִסְחִים. שָׁלְחוּ לוֹ חֲכָמִים, אֲלֶמְלֹא - אם לא שתודום אֶתָּה [ולהלך יבואר שאדם חשוב היה], גּוֹזְרֵנִי עֲלֶיךָ נְדוּוֹי, שְׁאַתָּה מֵאֲכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל קֶדְשִׁים בְּחוּץ, כלומר, נראה הדבר כאילו אוכלים קרבנות פסח מחוץ לירושלים, כיון שכך היתה דרך צלייתם. מבאר הר"ף, וְתוֹדוֹם אִישׁ רוֹמִי, גִּבְרָא רַבָּה הָיָה - אדם גדול היה, וְעוֹד מעלה היתה בו, מְטִיל מְלֵאִי לְכִים תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים הָיָה - היה נותן סחורה לתלמידי חכמים שירווחו על ידה, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְטִיל מְלֵאִי לְכִים תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים, זֻכָּה וְיִוָּשֵׁב בִּישׁוּבָה שֶׁל מַעֲלָה, שְׁנֵאמַר (קהלת ז יב) 'כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בָּצַל הַכֶּסֶף', כלומר, בצילו ובמחיצתו של החכם, יהא אותו שנתן לו את הכסף לפרנסתו.

מביא הר"ף סוגיא נוספת בענין זה: גִּרְסִינָן בְּמִסְכַּת כְּתוּבוֹת בְּסוּף פֶּרֶק שְׁנֵי דִּינֵי גִזְרוֹת (קט"ז): בְּתִיב - נאמר בפסוק (דברים ז ז) 'וְאַתֶּם הִדְבַּקְתֶּם בָּהֶם אֱלֹהֵיכֶם' וְגו', ולכאורה הפסוק צריך ביאור, וְכִי אֲפָשֶׁר לוֹ לְאָדָם שִׁידָבֵק בְּשִׁכְיָנָה, וְהָלֹא בָּבֶר נֶאֱמַר (ס"ז כ"ד) 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכֶלֶת הוּא', אֲלֹא, כָּל הַמְשִׁיא בָתּוֹ לְתִלְמִיד חֲכָם, וְהַעֲוָשָׁה פְּרָקְמִטִּיא - סחורה לתלמידי חכמים, וְהַמְהִיגָה תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים מְנַכְסִיו, מַעֲלָה עָלָיו הַבְּתוּב בְּאֵלּוֹ נִדְבֵק בְּשִׁכְיָנָה. הגמרא מבארת עתה מהו 'גדי מקולס', שהתבאר לעיל שאסור לאוכלו בליל פסח: תִּנּוּ רַבִּנָּן בְּבֵרִיתָא, אִי זָחוּ גְדֵי מְקַלְסִים, כָּל שֶׁצֵּלָא בְּלוֹ פִּאֲחָת. אבל אם נִחְתָּה מְמוֹנָא אֲבָר, אוֹ נִשְׁלַק [-התבשל] מְמוֹנָא אֲבָר, אִין זָח גְדֵי מְקַלְסִים, וּמוֹתֵר לְאֹכֹלוּ בְּלִיל פִּסְחָא.

⚡

שנינו במשנה, 'מקום שנהגו להדליק את הנר בליל יום הכפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק, אין מדליקין'. הגמרא מבארת עתה את הטעם במנהגים אלו: תִּאָּנָא בְּבֵרִיתָא, בֵּין אוֹתָם שְׁאָמְרוּ שִׁיש לְהַדְלִיק, וּבֵין אוֹתָם שְׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק, שְׁנִיחָם לֹא נִתְּבַנּוּ אֲלֵא לְדָבָר אֶחָד, וּמִבְּאֵר הַר"ף, פְּרוּשׁ, הִתְכוּוֹנוּ עַל יְדֵי מִנְהַגָם לִמְנוּעַ תְּשׁוּמֵי הַמַּטָּה, וְהַמְצִירִים לְהַדְלִיק נִהְגוּ כֵן כִּיּוֹן שֶׁאִסוּר לְשִׁמֵּשׁ מִיטָתוֹ לְאוֹר הַנֵּר, וּמִתּוֹךְ שֶׁהֵנָּה דוֹלֵק, יִמְנַע. וְהַאֲמָרִים שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק, חֲשָׁשׁוֹ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ לְאוֹר הַנֵּר, הוּא מִתְּאוּה לָהּ, וְלִכֵּן אִמְרוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק.

⚡

משנה

משנתנו ממשיכה בהבאת מנהגים שונים התלויים במקומות: מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ בּוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּתַשְׁעָה בָּאָב, עוֹשִׁין, ואין בכך איסור. אך מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִסִּיחַ הָאָדָם אֶת דַּעְתּוֹ מִן הָאֲבִילוֹת, אֵינָן עוֹשִׂין. וּבְכָל מְקוֹם, אִף שֶׁנִּהְגוּ לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה, תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים בְּטָלִים בּוֹ מִמְּלָאכָה כָּל הַיּוֹם, כְּדִי שֶׁלֹּא

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ד

יסיחו דעתם מן האבילות, שהרי להם ראוי להתאבל על החורבן. רבן שמעון בן גמליאל אומר, לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם, וימנע מלעשות מלאכה אף במקום שלא נהגו בכך איסור, ואין בכך משום גאווה שמחזיק עצמו כתלמיד חכם, כיון שהרואה אותו בטל ממלאכתו יסבור שאין לו מלאכה לעשות.

לאחר שהובאו מנהגים אלו, חוזרת המשנה לנידון שבתחילת הפרק, שם התבאר שעשיית מלאכה בערב פסח לפני חצות תלויה במנהג. מביאה עתה המשנה דעה החולקת על כך: וחכמים אומרים, אין עשיית מלאכה בערב פסח תלויה במנהג, אלא בתחום ארץ יהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל לא היו עושין מלאכה כל עקר, כיון שלדעתם הדבר אסור מצד הדין, ולא מצד המנהג.

מביאה המשנה מחלוקת בדינם של אנשי הגליל, שאסורים בעשיית מלאכה כל יום י"ד ניסן: וחלילה - אור ל"ד ניסן, בית שמאי אוקרין, וכמו כל יום טוב, שהלילה הולך אחר היום. ובית הלל מתירין עד חצות החמה, כיון שהם מדמים יום זה לתענית, שאין מתענים אלא ביום, ולא בלילה, ולדבריהם אף מקום שנהגו בו שלא לעשות מלאכה בלילה, מנהג טעות הוא, ורשאים לעשות מלאכה.

עתה מבאר המשנה שיש אופנים שיותר לעשות מלאכה בערב פסח, אף במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה: רבי מאיר אומר, כל מלאכה שהיא לצורך המועד, שהתחיל בה האדם קדם ארבעה עשר, גומרה בארבעה עשר, קודם חצות. אבל לא יתחיל בה בתחלה - לא יתחיל בעשיית המלאכה בארבעה עשר, במקום שנהגו איסור בעשיית מלאכה, אף על פי שהוא יכול לגמרה בו ביום, ואף שהיא צורך המועד. אבל מלאכה שאינה לצורך המועד, אף אם התחיל בה קודם י"ד, אסור לו לגמרה ב"ד, במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה. וחכמים אומרים, שלש מיני אמוניות הן, שעושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, אפילו במקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה באותו זמן, ואלו הן, החייטין, כיון שמלאכת התפירה אינה חמורה, שהרי בחול המועד מותר לאדם פשוט, שאינו אומן, לתפור, ולכן התירו בערב פסח אפילו לאומן לתפור, כיון שערב פסח קל יותר מחול המועד [שהרי יש מקומות שנהגים לעשות מלאכה בערב פסח], וכן מותרים במלאכה הספרין והבובסין, כיון שבחול המועד מותר לאדם היוצא מבית האסורים או בא ממדינת הים להסתפר ולכבס בגדיו, ולכן הקילו בערב פסח והתירו מלאכות אלו לכל אדם. רבי יוסי בר יהודה אומר, אף הרצענין - סנדלרים, רשאים להכין נעליים בערב פסח, כיון שאף במלאכה זו מצאנו קולא בחול המועד, שהעולים לרגל רשאים לתקן את נעליהם בחול המועד. אמנם חכמים סוברים שאי אפשר לדמות 'סוף מלאכה', של תיקון נעליים בלבד, ל'תחילת מלאכה', של עשיית נעליים חדשות, ולכן אף שהתירו לעולי רגלים לתקן את נעליהם בחול המועד, לא התירו להכין נעליים חדשות בערב פסח.

ספרי

גמרא

שנינו במשנה, 'רבי מאיר אומר, כל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד גומרה ב"ד'. איבעיא להו - הסתפקו בני הישיבה בביאור דין זה, לצורך המועד תנן - האם היתר זה של סיום מלאכה ביום י"ד הוא רק במלאכה שהיא לצורך המועד, אבל שלא לצורך המועד, אפילו למגמר נמי לא - אפילו לסיים את המלאכה אסור. או דילמא - או שמא נאמר, שלא לצורך המועד תנן - ההיתר לסיים את המלאכה הוא אפילו כשאין בה צורך למועד, אלא כיון שהתחיל בה קודם לכן מותר לו לסיימה, אבל במלאכה שהיא לצורך המועד, אפילו נמי מתחילין - מותר אפילו להתחיל בה ביום י"ד. או דילמא - או שמא נאמר, צד שלישי, שבין לצורך המועד ובין שלא לצורך המועד, מוגמר אין - לסיים את המלאכה מותר, אפילו לא - אך אסור להתחיל במלאכה חדשה.

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ד

פושטת הגמרא את הספק: תא שמע - בא ושמע ראייה לכך ממה ששינונו בברייתא, רבי מאיר אומר, כל מלאכה שהיא לצורך המועד, גומרה בארבעה עשר. ושלל לצורך המועד, לא וגמור. ועושים אפילו תחילת מלאכה בערבי פסחים עד חצות, במקום שנהגו כן. ומכך שבסיפא התירה הברייתא אפילו תחילת מלאכה במקום שנהגו, מוכח שהרישא, שבה יש חילוקים, נשנתה לגבי מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, ושמע מינה - ויש ללמוד מהברייתא שרק מקום שנהגו בו לעשות מלאכה, אין - אכן התירו להתחיל מלאכה ב"ד, כמבואר בסיפא, אבל מקום שלא נהגו, לא - אסור להתחיל, אבל מותר לגמור מלאכה שהותחלה קודם י"ד, כמבואר ברישא. ושמע מינה - ומוכח עוד שהיתר זה, לסיים מלאכה ב"ד במקום שנהגו שלא לעשות בו מלאכה, אם היא לצורך המועד, אין - מותר לעשותה, אבל אם היא שלל לצורך המועד, לא - אסור לעשותה, אף שהותחלה קודם י"ד.

⚡

משנה

מושיבין שוכבין לתרנגולין - מותר להושיב תרנגולים על ביצים, לחממן, בארבעה עשר בניסן, כיון שאין זו מלאכה גמורה. תרנגולת שפרחה מלישב על הביצים, מחזירין אותה למקומה. ואם מתה אותה תרנגולת, מושיבין אחרת תחתיה.

⚡

גמרא

תמהה הגמרא, השתא - עתה, הרי אמרה המשנה שאפילו אותבי אותבין - מותר אפילו להושיב תרנגולת לכתחילה על גבי ביצים ב"ד בניסן, אהדרי מיבעיא - וכי יש צורך להשמיענו שאם ברחה התרנגולת מחזירים אותה למקומה, והרי דין פשוט הוא. מתרצת הגמרא, אמר אביי, סיפא, בה מבואר שמותר להחזיר תרנגולת שברחה, אתא - באה המשנה לומר את הדין לענין חל המועד, שמותר להחזיר תרנגולת שברחה, הגם שאסור להושיב לכתחילה תרנגולת על הביצים.

מוסיפה הגמרא דין נוסף בענין זה: אמר רב הונא, לא שנו דין זה, שבחול המועד מחזירים תרנגולת שברחה, אלא בתוך שלשה ימים למרדה - לבריחתה, דאכתי לא פרחה צמרה מינה - שעדיין לא פרח החום מהתרנגולת, וניתן להחזירה בקלות, ואחר שלשה ימים לישיבתה - שכבר חיממה את הביצים שלשה ימים, וכבר התחיל האפרוח להתרוקם בה, דאם לא יחזירוה, קא פסדי - ייפסדו ויתקלקלו הביצים לגמרי, ולא יהיו ראויים אפילו לאכילה. אבל לאחר שלשה ימים למרדה, דפרחה לה צמרה מינה - שכבר פרח ממנה החום, ויש טורח גדול בהחזרתה, או תוך שלשה ימים לישיבתה, דלא פסדי ביצים לגמרי, אלא ראויים הם עתה לאכילה כמות שהם, לא הדרין - אסור להחזירה בחול המועד, ואף שיש בכך הפסד מועט, שלא יבקעו מהם אפרוחים, כיון שאין זה הפסד גדול, שהרי יכול לאוכלן, לא התירו מלאכה זו.

⚡

משנה

גורפין את הזבל מתחת רגלי הכהן אל מחוץ לדיר בארבעה עשר, ואפילו לאחר חצות היום. ובמועד - בחול המועד, מסלקין את הזבל לצדדין, אך אין גורפים אותו החוצה. מוליכין ומביאין כלים מבית האמן ב"ד בניסן, אף על פי שאינן לצורך המועד, כיון שאין זו מלאכה כלל.

רי"ף מבואר - מסכת פסחים - פרק ד

⚔

גמרא

הגמרא דנה בדין פינוי הזבל מהחצר: תנו רבנן בברייתא, הַזָּבֵל שֶׁבַחְצֵר, בחול המועד מְסַלְקִין אוֹתוֹ לְצִדְדֵינָּה. וְאִם הִתְרַבָּה הַזָּבֵל כָּל כֵּךְ עַד שֶׁנַּעֲשִׂיתָ הַחֲצֵר בְּרֶפֶת בָּקָר, מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְאִשְׁפָּה.

⚔

שנינו במשנה, 'מוֹלִיכִין וּמְבִיאִין כָּלִים מִבֵּית הָאֱמֻנָּה, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן לְצִדְדֵי הַמוֹעֵד'. אָמַר רַב פֶּפְאָה, בְּדִיק לָן רָבָא - בִּדְק אוֹתָנוּ רַבָּא בִשְׁאֵלָה זוֹ, תִּנָּן בַּמִּשְׁנָה שֶׁמוֹלִיכִין וּמְבִיאִין כָּלִים מִבֵּית הָאֱמֻנָּה, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינָן לְצִדְדֵי הַמוֹעֵד, וְרַמְיָנָהּ - וְקִשָּׁה עַל כֵּךְ לִכְאוּרָה מִמָּה שֶׁשֵּׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא, אֵין מְבִיאִין כָּלִים מִבֵּית הָאֱמֻנָּה, וְאִם חֲשִׁשׁ לָהּ שְׂמָא יִגְנָבוּ, מִכֶּנֶן לְחֲצֵר אַחֲרָתָהּ, הִיא שְׂאֵסוֹר לְהִבִּיא כָלִים מִבֵּית הָאֱמֻנָּה. וְשִׁנְיָנָן לָהּ - וְתִירְצָנוּ לוֹ, לֹא קָשִׁיָא, הֵיא - מִשְׁנַתָּנוּ, הַמִּתִּירָה לְהִבִּיא כָלִים מִבֵּית הָאֱמֻנָּה, עוֹסְקֵת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן, וְהֵיא - הַבְּרִיתָא הָאוֹסֶרֶת זֹאת, עוֹסְקֵת בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, מְבִיאִין. וְבַחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֵין מְבִיאִין, אֲלֹא אִם בֵּין הֵן נִצְרָכִים לוֹ לְצִדְדֵי הַמוֹעֵד. פּוֹסֵק הִר"ף: וְכֵן הִלְכָהּ.

הֲדָרָן עֲלֵהּ מִקוֹם שֶׁנִּתְּנָהּ

